

מידת האמת

בס"ד

מהי מידת האמת? האם יש אמת אחת או כמו שרבים טוענים: לכל אחד האמת שלו? האם האמת תלויה בשכל או ברצון, או אולי בשניהם? האם האמת נקבעת על פי מוסכמות חברתיות בהכרעות אנושיות, או שהיא מתחילה ממקור גבוה יותר? האם אמת ושקר הם טוב ורע? ובכלל, האם בעולמנו שלנו הנקרא בגמרא "עלמא דשקרא" ניתן לנהל את חיינו על פי ערכי אמת, טוב וצדק? האפשר לחבר בין האמת והמציאות, בפרט כשלכאורה נראה שעמידה על עקרונות ואי ויתור על האמת מרבים את המחלוקת, ומונעים את השלום עד כדי פילוג ושנאה ח"ו?

שאלות אלו ורבות נוספות מטרידות אותנו מאוד ובפרט בימים אלה.

הפעם ננסה להגדיר באופן כללי מהי אמת באמת. יש הסבורים שהאמת נובעת מהשכל וההיגיון האנושי, והקריטריונים לקביעת האמת נבחנו לפי שיקול דעתו של האדם בהתאם למקום ולזמן. לפי תפיסה זו אין אמת אחת קבועה, משום שהיא תלויה במצב השונה מאדם לאדם, ממקום למקום ומזמן לזמן. מתוך כך היא עלולה להשתנות מפני המאורעות, הנסיבות המשתנות, ובעיקר מפני השלכותיה השונות ה"טובות" יותר או פחות לטווח הקרוב והרחוק. הדבר משמעותי יותר כאשר מדובר לא רק באדם פרטי כזה או אחר, אלא בתפקודה של חברה, בהתנהלות ציבורית קבוצתית ובפרט בעם שלם הרוצה לנהל את חייו באופן נורמלי בארצו. תוצאתה של שיטה זו שאין כמעט ערך ויחס לערכים מוחלטים, קבועים ונצחיים, לאמיתות שעליהן לא מוכנים לוותר בשום מחיר, שכן הכל מסתכם בכלים ואמצעים לאפשר חיים תקינים בחברה מבחינה בטחונית כלכלית ותרבותית. מובן שגם להבנה זו ישנם "קווים אדומים" שאסור לעבור, אך בדרך כלל הם המינימום ההכרחי על מנת לקיים את עצם החיים בלי התייחסות למשמעות החיים ולערכם האמתי המהותי. בקיצור, לדעה זו, האמת היא המכשיר המרכזי שעל ידו תוכל להתנהל החברה בצורה ראויה, תימנע אנרכיה וישרור השלום בציבור, וכפי שניתן להבין זאת מדברי המשנה במסכת אבות (סוף פ"א) - "על שלושה דברים העולם קיים על הדין על האמת ועל השלום". זוהי התפיסה הרווחת בהמון וקיימת בעיקר בתרבות העולם המערבי ה"מודרני" שלא פסחה גם עלינו בארצנו.

לעומת שיטה זו סוברת היהדות סברא שונה לחלוטין. מובן שאיננו מזלזלים בשכל האנושי בתובנותיו ומסקנותיו, אך תמיד עלינו לזכור שהנו מוגבל וחלקי, ובדרך כלל גם נגוע ומונע על ידי אינטרסים חיצוניים ולא אמתיים. עלינו להשתמש בשכלנו ולנצל את שהרי לשם כך נברא אך בתנאי אחד מרכזי: **שאיננו סותר את השכל האלוקי העליון**, את האמת היחידה הבלעדית המוחלטת שניתנה לנו במעמד הר סיני, היא התורה שבכתב, שתולדותיה מתגלים אלינו בתורה שבעל פה לאורך כל הדורות. ואדרבא לא רק שאיננו סותר או מתנגד לה, אלא מבררה ומלבנה ומעמיקה. זוהי האמת היחידה והנצחית שממנה אנו חיים. היא אינה תלויה במאורעות, בתחושות וברגשות גם לא בדעת הקהל בסקר היומי ו"אפילו" לא במנהיגי המדינה המתחלפים תדיר, בעוד היא עומדת על כנה, ואמיתותה טרחה ורעננה כביום נתינתה בסיני וכדברי הרב קוק עולת ראה א ד' "האמת העליונה היא האמת האלוקית, שהיא נתונה מדי ריבון כל המעשים על פי הסדר של אמיתות המציאות על פי המהות העליונה שלה", וביתר פירוט "כי אור האמת של שם השם יתברך שנקרא עלינו הוא המאור שאין לו קצבה ותכלית, האמת שאין אחריה אמת, **האמת שכל מה שישתנו הדעות והמושגים ויתבררו ביותר, יוסיף עוז וצדק וייגלה לעין כל בהוד והדר**" ("עין איה ברכות ב עמ' 388)

רק אמת גדולה ושלמה כזאת שעומדת מחוץ, ובפרט מעל המציאות והאדם החלקיים והמשתנים, יכולה באמת לגאול את העולם ולהעמידו לפי ערכו המהותי השלם (ע' עין איה שבת ב עמ' 169-168)

(הרב ערו טמיר)

"שמו של הקב"ה שלום" [שבת י, ב]
"וחותמו אמת" [שבת נ"ה, א]

היגוי השם באות אחר אות, וכן כתיבתו.

לא כן חותם, הוא נטבע בבת אחת, לא ניתן לחצאין.

וזה בא ללמדנו, כי **אמת איננה ניתנת לחלוקה, אם היא איננה שלמה- אין זו אמת.**

לא כן שלום, גם למחצה, לשליש או לרביע- חשוב הוא ורצוי. ואפילו ישנה רק אתחלתא של שלום, ועדיין קטוע הוא, שלום שמו.

[מועדי הראי"ה,

הרב משה צבי נריה זצ"ל.]

ישנן שתי ברכות שאנו מברכים בכל יום ומזכירים בהם את המילה אמת. "אמת ואמונה" בערבית, ו"אמת ויציב" בשחרית. האמונה היא מדרגה נמוכה יותר של האמת. המילה יציב בארמית פירושה אמת, כלומר שהברכה היא אמת ואמת.

הרב קוק מסביר בעולת ראי"ה כי הלילה הוא זמן הגלות, ובגלות לא רואים את האמת. לכן בערבית אנו אומרים "אמת ואמונה". אבל בשחרית, שהיא הגאולה (איילת השחר), כבר אין מקום לאמונה. בגאולה צריך לראות בעיניים שהדבר מתקיים. בזמן הגאולה מה שמתקיים זה אמת, ומה שלא מתקיים אינו אמת.

על פי הסבר זה ניתן להבין מדוע דווקא בתחילת תהליך הגאולה אנו רואים שיש הרבה פחות אמונה. בגלות יש אמונה חזקה, כיון שהגלות סותרת את המציאות של עם ישראל, ואז אין ברירה אלא להאמין. אבל בגאולה יש דרישה שזו תהיה המציאות, אין יותר מקום לאמונה. כל עוד היינו בגלות לא היינו צריכים להגשים את עצמנו, ולכן גם היינו יכולים "לשחק" עם האמת. אבל כעת יש להגשים את כל האידיאלים, אי אפשר לשחק יותר, צריך לחיות על פי האמת באמת.

(הרב שרקי)